

De tol

Een filosoof hield zich altijd daar op, waar kinderen speelden. En als hij een jongen zag met een tol, begon hij al te loeren. Nauwelijks was de tol aan het draaien, of de filosoof liep hem achterna om hem te pakken. Dat de kinderen schreeuwden en hem van hun speelgoed trachtten weg te houden, deerde hem niet. Had hij de tol, terwijl hij nog draaide, gevangen, was hij blij, doch maar één ogenblik, dan gooide hij hem op de grond en ging weg. Hij geloofde namelijk, dat het begrijpen van iedere kleinigheid, dus ook bijvoorbeeld van een draaiende tol, voldoende was voor het begrip van het algemene. Daarom hield hij zich niet met de grote problemen bezig, dat leek hem oneconomisch. Als de kleinste kleinigheid werkelijk begrepen was, dan was alles begrepen, daarom hield hij zich alleen met de draaiende tol bezig. En altijd als de voorbereidingen voor het opzetten van de tol werden gemaakt, hoopte hij dat het nu zou lukken, en als de tol draaide, werd, terwijl hij ademloos naliep, de hoop zekerheid, maar als hij dan het kleine stukje hout in de hand hield, voelde hij zich ziek en het geschreeuw van de kinderen, dat hij tot nu toe niet gehoord had en nu plotseling tot hem doordrong, joeg hem weg, hij wankelde als een tol die door de onhandige zweep wordt voortgedreven.

– *Franz Kafka*

We have no choice left, but betwixt false reason and none at all.

– *David Hume*

Es ist ein ewiges Phänomen: immer findet der gierige Wille ein Mittel, durch eine über die Dinge gebreitete Illusion seine Geschöpfe im Leben festzuhalten und zum Weiterleben zu zwingen.

– *Friedrich Nietzsche*

1995

Er is een verschil tussen begrijpen wat kúnst is en begrijpen wat kunst ís.

Ware kunst bevrijdt ons van de illusie dat we iemand zijn.

Het interessante aan gastvrijheid is dat wij zelf niet naar de ander op zoek zijn geweest, ons niet aan hem hebben opgedrongen.

Kunst kan altijd geperverteerd worden, net zoals onze woorden altijd verkeerd begrepen of moedwillig misbruikt kunnen worden.

Er kan nooit een zuivere betekenis bestaan, zoals er evenmin een perfecte vertaling kan zijn.

Hoe kan er ooit sprake zijn van pervertering, als het onmogelijk is om zoiets als een zuivere betekenis te bepalen?

Bij wie kunnen we te rade gaan als we de betekenis van wat we lang geleden zelf hebben geschreven, niet meer begrijpen?

We lezen Kundera's verhalen zo graag, omdat hij erin slaagt de erotische lust een air van existentiële diepzinnigheid te geven. Op die manier zijn zowel Es als Über-Ich tevreden. Enkel imaginair, weliswaar. Voor de realiteit zijn we te laf.

In de geatomiseerde samenleving zijn de look en derhalve het lijf zo belangrijk geworden omdat we nu eenmaal niets anders meer hebben.

Via negativa. Om zich een weg te banen door het leven is het vaak gemakkelijker om ons af te vragen wat we zeker níet willen, dan wat we eigenlijk precies wél willen.

De contingentie van anderen is noodzakelijk, die van onszelf contingent.

Pas een publiek genereert het verschil tussen een kunstwerk als zintuiglijkheid en een kunstwerk als idee.

Het is ondenkbaar dat iemand een groot kunstenaar is als hij enkel slechte werken maakt.

Het is erg moeilijk om ervan uit te gaan dat wij zelf schuld hebben aan ons eigen ongeluk.

Kunstwerken herinneren ons aan de noodzaak van contingentie.

Hoe kunnen we ooit weten of onze daden goed of slecht zijn, als we noch precies inzien wat onze intenties zijn, noch zicht hebben op de uiteindelijke gevolgen?

Het is niet omdat we alles ontvluchten wat lelijk en kitscherig is, dat we ook automatisch schoonheid zullen vinden.

Waarvoor kiezen wij: voor de grijze waarheid van de gebruikswaarde of de kleurrijke leugen van de status?

Het is wellicht een vrij recent verschijnsel, dat – bij gebrek aan een ander – mensen ‘*zich* voelen’.

Wie verliefd is, maakt zich vaak zorgen om de eigen fysieke onvolmaaktheden waarvan hij zich niet realiseert dat die hem in de ogen van de geliefde juist zo aantrekkelijk maken.

We hebben enkel verantwoording nodig voor onze verlangens, als ze verboden zijn.

Ouders verbieden vaak met kracht hun kind te liegen, omdat ze willen voorkomen dat het een eigen innerlijk leven gaat leiden, waartoe zij geen toegang hebben.

Kunnen we een daad die niet van harte is gedaan, ja zelfs met tegenzin, wel ooit een goede daad noemen?

Liefde kan nooit moreel zijn.

Wat moet een vrouw, als ze vaststelt dat haar man de bloemen voor hun huwelijksverjaardag uit louter plichtsbesef heeft gekocht?

Er lijkt iets niet helemaal consequent aan het feit dat we enerzijds sympathie opbrengen voor wie zich laat meeslepen door amoureuze of seksuele begeerte ('behoud de begeerte!' – weg met de fatsoensmoraal) maar anderzijds helemaal niet voor wie niet kan weerstaan aan het streven naar macht.

Er kan pas zoiets als moraal ontstaan als de regels teloorgegaan zijn. De Thora bevat geen ethiek, enkel regels.

Misschien bevat het hindoeïsme de idee dat we niet slecht handelen omdat we slecht *zijn*, maar slecht *worden* omdat we slecht handelen.

Liefde en trouw zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. In die zin is het vreemd dat sommige mensen het als een verdienste beschouwen dat zij trouw blijven aan iemand waar ze niet meer van houden.

Dat we geraakt worden door het leed van een ander, is gebaseerd op een vergissing: omdat we iemand zien die op ons lijkt, menen we in eerste instantie vast te stellen dat we zélf lijden. Dat verklaart ook waarom we weinig medelijden voelen met wezens die sterk van ons verschillen. De graad van sympathie is omgekeerd evenredig met het verschil.

In sommige schilderijen van Rothko zien we het ontstaan van de vorm, de overgang van niets naar iets, het gebeuren van de hypostase, datgene wat aan ons voorafgaat, wat ons grondt, het pre-talige. In die zin behoren zij dan ook niet tot de abstracte kunst.

1996

Dieren kunnen niet zwijgen.

In een geatomiseerde samenleving, waar iedereen een vreemde voor de ander is geworden, zijn vooroordelen noodzakelijk.

Elke ethiek komt neer op een soort kuddemoraal, een moraal van de 'zwakke'.

De ethiek van Levinas is de perfecte ethiek voor een geatomiseerde samenleving, een wereld van 'vreemdelingen'.

Heel wat denkers doen hard hun best om aan te tonen dat het menselijk gedrag uiteindelijk instinctief is en dat van dieren juist niet.

- Ik ben niet schuldig! Het waren mijn genen!
- Ik zal u toch straffen. Dat zijn *mijn* genen!

Niet alleen het altruïsme, maar ook het egoïsme is (enkel) menselijk. Het kwade is zelfs nog beter geschikt om het menselijke te karakteriseren.

Wie naar waarachtig religieus geloof streeft, moet ervan uitgaan dat de overbodigheid daarvan altijd aan te tonen is, zoals liefde altijd veronderstelt dat die er is zonder reden.

Zoals iemand die bewijst dat het bestaan van God niet te bewijzen valt nog geen ongelovige is, zo is iemand die een waterdicht bewijs voor Gods bestaan levert nog geen gelovige.

Een geliefde geef je geen plant.

Er lijkt iets inconsequents te zijn aan het verlangen om net zo te worden als diegenen die ons het recht ontzeggen dat te doen.

Er lijkt een verband te bestaan tussen paranoia en hypochondrie enerzijds en narcisme – in de niet-morele zin, als een vorm van egocentrisme in de letterlijke zin – anderzijds.

We kunnen bloemen die voor een begrafenis gediend hebben achteraf niet zomaar gebruiken voor iets anders.

We kunnen ons moeilijk inbeelden dat vandaag de dag nog met openlijke verontwaardiging of expliciet protest gereageerd wordt op een theatervoorstelling. In het slechtste geval staan we op en verlaten in stilte de zaal.

Een toneelstuk kan vandaag de dag mooi of lelijk zijn, sterk of zwak, goed of slecht, maar niet meer waar of onwaar.

Theater speelt zich vandaag de dag af aan gene zijde van het leven.

Wanneer de liefde wegdeemstert, slaat die over in haat of in onverschilligheid. Het is niet helemaal duidelijk wat erger is.

We hebben geen statistisch materiaal nodig om vast te stellen dat de wereld om ons heen in scherven uiteenvalt.

De reden waarom theater geen impact meer heeft op de samenleving luidt dat er nu eenmaal geen samenleving meer is.

Een goed toneelstuk over wanhoop is geruststellend en hoopgevend.

Het menselijk verlangen kan blijkbaar geïntensifieerd worden door het begeerde object tegelijk af te schermen en te laten doorschemeren.

Soms moeten we de moed opbrengen om onszelf niet te zijn.

Soms lijken we te denken dat als we ineens onszelf zouden zijn, anderen op ons af zouden komen als bijen op zoetigheid.